КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Навчально-науковий інститут права
Кафедра конституційного права

Конституційна демократія і права людини в умовах сучасних викликів і повоєнного відновлення

З нагоди Дня Конституції України

Матеріали Міжнародної
науково-практичної конференції

Київ, 2025

УДК 342.7:321.7(477)(082)

Рекомендовано до оприлюднення
рішенням засідання кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права КНУ імені Тараса Шевченка
(Протокол № 1 від 16 вересня 2025 року)

Конституційна демократія і права людини в умовах сучасних викликів і повоєнного відновлення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до Дня Конституції України (*23 червня 2025 року*): ел. збірник / Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2025, 118 с.

У збірнику подано матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції до Дня Конституції України, у яких висвітлюються різні аспекти конституційної демократії та прав людини в контексті сучасних викликів та перспектив у час повоєнного відновлення. Матеріали представлено у форматі наукових повідомлень дослідників, експертів, юристів-практиків та здобувачів вищої освіти на актуальні проблеми в межах тематики наукової конференції.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст, достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники та/або рецензенти, які рекомендували матеріали до публікації.

© Колектив авторів, 2025
© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2025

ЗМІСТ

Зміст *3*

В КНУ відзначили День Конституції України та обговорили конституційну демократію і права людини в умовах сучасних викликів *6*

Матеріали досліджень учасників та учасниць *9*

Basalayeva Alla **9**
Subjects of the Constitutional Right to Participate in the Management of State Affairs in the Conditions of Post-War Restoration of Ukraine: Conceptual Framework 9

Ivanova Roksolana **10**
Constitutional Democracy and Human Rights Protection in Post-War Ukraine: The Role of International Organizations 10

Kalashlinska Maryna **12**
Constitutional Democracy Under Challenge: Behavioral Barriers in the International Response to Genocide in Ukraine 12

Shkelebei Oleksandr **14**
Judicial Review as a Guarantee of Legality in The Public Law Sphere 14

Колодій Анатолій **16**
Демократія та права людини: конституційні аспекти співвідношення 16

Батанов Олександр **19**
Конституціоналізм в умовах екологічних викликів сучасності: деякі проблеми доктрини та практики 19

Батанова Наталія **23**
Аксіометрія конституційно-правової відповідальності у вимірі сучасного конституціоналізму 23

Галус Олена **27**
До питання про здійснення безпосереднього народовладдя в умовах воєнного стану 27

Гансецька Еліна **29**
Президент під час воєнного стану: межі надзвичайних повноважень і стандарти захисту прав людини у змішаних республіках 29

Горовенко Сергій **31**
Залучення міжнародних експертів до конкурсного відбору членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Terra incognita. 31

Гринюк Роман **34**
Конституційні гарантії реалізації академічної свободи 34

Євстігнєєв Андрій **36**
Основні виклики організації і проведення виборів як складової повоєнної відбудови 36

Зубенко Ганна **40**
Принцип прозорості державного фінансування політичних партій: європейські стандарти та вітчизняна практика 40

Івженко Діана **43**
Коли демократія одягає броню: виклики свободи у часи тотальної оборони 43

Клещенко Наталія **45**
До питання інституційного закріплення права людини на мир 45

Котенджи Едуард **47**
Проблеми реалізації гарантій недоторканості житла на територіях, на яких велися бойові дії в Україні 47

Кравцова Зоріна **50**
Викладання конституційного права в умовах європейської інтеграції та повоєнного відновлення 50

Кучерук Ніна **52**
Вищі спеціалізовані суди в Україні: між конституційними принципами та сучасними реаліями 52

Лисик Володимир **55**
Міжнародно-правові зобов'язання держав щодо захисту прав людини у збройних конфліктах 55

Марусяк Олександр **58**
“Big-C” Конституція та “small-c” конституція: термінологічні виклики для україномовного правничого дискурсу 58

Медвідь Федір, Чалчинський Вадислав **60**
Конституційні гарантії прав людини в Україні в контексті сучасних викликів і повоєнного відновлення 60

Наконечна Анна **64**
Реалізація права на вищу освіту: виклики і перспективи в умовах воєнного стану 64

Озель Віталіна **67**
Конституційні гарантії захисту прав внутрішньо переміщених осіб 67

Педосенко Анастасія **68**
Роль штучного інтелекту в процесі децентралізації 68

Похиленко Ірина **70**
Конституційна гарантія права на житло у повоєнній Україні: виклики реалізації та компенсаційні механізми 70

Сторожук Ірина **73**
Цифрові права пацієнтів як електронні медичні записи 73

Сунєгін Сергій **75**
До питання про реалізацію права людини на мир: теоретичні аспекти 75

Тарахонич Тетяна **78**
Удосконалення законодавства в контексті забезпечення прав людини 78

Терлецький Дмитро **80**
Справа «ТОВ «УКРКАВА» проти України» як індикатор викликів при взаємодії судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України 80

Харченко Тетяна **83**
Гендерна рівність як елемент конституційної демократії: теоретико-правовий аналіз у контексті повоєнного відновлення України 83

Чиркін Антон, Желнін Валерій **87**
«Войовнича демократія» в дії: кейс президентських виборів у Румунії 2024 року 87

громадах, що не володіють відповідною кількістю ресурсів для реалізації програм, що пов'язані з штучним інтелектом. В такому випадку варто на рівні держави запустити програми фінансування цих проєктів. Це допоможе уникнути в майбутньому відставання технологічного та інноваційного прогресу в малих громадах. Додатковим фактором, що потребує врахування - є особливості певних громад. Не завжди можна запровадити однакові реформи з однаковим рівнем ефективності, варто враховувати особливості культурного, економічного та технологічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Посібник «Поради з відповідального використання штучного інтелекту публічними службовцями». Березень 2025. Режим доступу: https://decentralization.ua/uploads/library/file/975/Поради_з_відповідального_використання_штучного_інтелекту_публічними_службовцями__1_.pdf (дата звернення: 16.06.2025)

2. Платформа «Децентралізація». З'явився посібник про відповідальне використання штучного інтелекту публічними службовцями. 14.03.2025. Джерело: НАДС [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://decentralization.ua/news/19350 (дата звернення: 16.06.2025)

3. Blog Imena.ua. Олена Мусієнко. Чому штучний інтелект має бути децентралізованим? [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.imena.ua/blog/ai-should-be-decentralized/amp/ (дата звернення: 16.06.2025)

4. The Linux Foundation, «Decentralized AI: A Path Toward an Open and Human-Centered Future», HILARY CARTER [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.linuxfoundation.org/blog/shaping-the-future-of-generative-ai-0#:~:text=Enter%20Decentralization&text=By%20distributing%20intelligence%20to%20the,personalized%20services%20without%20compromising%20privacy (дата звернення: 16.06.2025)

Похиленко Ірина
Київський національний університет
будівництва і архітектури,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент

Конституційна гарантія права на житло у повоєнній Україні: виклики реалізації та компенсаційні механізми

Право на житло, як один із ключових елементів права на достатній життєвий рівень, зафіксоване у статті 47 Конституції України, становить фундаментальну соціальну гарантію, від якої залежить не лише фізичне існування особи, але й її гідність, приватність, стабільність та безпека. В умовах збройного конфлікту та подальшого повоєнного відновлення питання реалізації цього права набуває особливої актуальності, з огляду на безпрецедентний масштаб руйнувань інфраструктури, зокрема житлового фонду, спричинених військовою агресією Російської Федерації.

Втрата житла мільйонами громадян України не лише поставила під загрозу їхній фізичний добробут, але й сформувала перед державою виклик трансформації правової та інституційної системи в напрямі оперативного, справедливого та прозорого забезпечення права на відшкодування завданої шкоди. Водночас, саме від ефективності реалізації цього конституційного права залежить довіра громадян до держави, її спроможність

відновити соціальний контракт та утвердити принципи правової держави в умовах відбудови.

Хоча Конституція України проголошує, що держава має створювати умови для забезпечення житлом усіх громадян, включно із соціально вразливими категоріями, механізмів реалізації цих положень у мирний час було недостатньо. Тим паче, у період війни ці механізми зазнали серйозного випробування на ефективність, актуалізуючи потребу в їхньому докорінному переосмисленні. Правові підстави права на житло в Україні спираються на внутрішні норми конституційного і житлового законодавства, але також потребують імплементації стандартів міжнародного права, яке зобов'язує державу-учасника гарантувати належний життєвий рівень.

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, масштаби руйнування житлових об'єктів стали загрозливими: за оцінками Четвертої швидкої оцінки шкоди та потреб (RDNA4), яка охоплює завдану шкоду за майже три роки з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2024 року, демонструє, що пряма шкода в Україні наразі сягнула 176 млрд дол. США (170 млрд євро) порівняно зі 152 млрд дол. США (138 млрд євро) в оцінці RDNA3, оприлюдненій у лютому 2024 року. Найбільше постраждали житловий сектор, транспорт, енергетика, торгівля та промисловість, а також освіта. Згідно з поточною оцінкою, 13 % загального житлового фонду було пошкоджено або зруйновано, від чого постраждали понад 2,5 млн домогосподарств. Від загальної суми потреб у довгостроковій перспективі потреби на відбудову та відновлення – найвищі в житловому секторі, майже 84 млрд дол. США (81 млрд євро) [1].

Це спричинило безпрецедентну гуманітарну кризу, яка потребує не лише технічних та фінансових рішень, але й переосмислення системи соціальних і правових гарантій у державі.

Проблематика компенсацій за зруйноване житло стала одним із ключових векторів державної політики у сфері захисту прав людини в період війни. В Україні існують кілька нормативно врегульованих інструментів компенсації, зокрема постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації» та Закон України від 23 лютого 2023 року «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України».

Незважаючи на прогрес, практична реалізація цих механізмів стикається з низкою об'єктивних і суб'єктивних труднощів: недостатність бюджетного фінансування, надмірна бюрократизація процедур, відсутність прозорих і єдиних цифрових реєстрів постраждалих та неоднакова практика застосування законодавства на місцях.

Крім того, потребує критичного осмислення проблема сегрегації постраждалих залежно від періоду руйнування їхнього житла. Зокрема, чинне законодавство передбачає пріоритетне право на компенсацію для осіб, які втратили житло після 24 лютого 2022 року, тоді як постраждалі від бойових дій у 2014–2021 роках залишаються

поза межами нових механізмів. Такий підхід не відповідає принципам рівності та недискримінації, а також суперечить міжнародним стандартам захисту прав людини.

Право на житло має глибоке коріння в системі міжнародного права. Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, а також практика Європейського суду з прав людини неодноразово акцентували на обов'язку держав забезпечувати доступ до житла та ефективні засоби правового захисту у разі його втрати. Особливо показовою в цьому контексті є справа Sargsyan v. Azerbaijan, у якій ЄСПЛ визначив, що коли доступ до майна неможливий, держава зобов'язана вживати альтернативних заходів для забезпечення прав власності (Sargsyan v. Azerbaijan, 2015, no. 40167/06, § 234). При цьому такий обов'язок не залежить від того, чи можна вважати державу відповідальною за саме переміщення. Сам факт участі держави в мирних переговорах не звільняє її від обов'язку вжиття конкретних заходів для захисту майнових прав постраждалих, особливо якщо такі переговори тривають протягом довгого часу (Sargsyan v. Azerbaijan, 2015, no. 40167/06, § 236–237). Суд посилається на Резолюцію ПАРЄ 1708 (2010) щодо розв'язання майнових питань біженців та внутрішньо переміщених осіб, яка, спираючись на відповідні міжнародні стандарти, закликає держави-члени «гарантувати своєчасне та ефективне відшкодування за втрату доступу та права на житло, землю та майно, покинуте біженцями та внутрішньо переміщеними особами, попри незавершені

переговори щодо врегулювання збройних конфліктів або статусу певної території».

Щодо конкретних заходів, які має вжити держава, то ЄСПЛ указав на необхідності створення механізму майнових претензій, який має бути легко доступним і забезпечувати процедури, які працюють із гнучкими стандартами доказів, що дозволяє заявнику та іншим особам у його ситуації мати змогу відновити свої права власності та отримати компенсацію за втрату ними прав (Sargsyan v. Azerbaijan, 2015, no. 40167/06, § 238, Chiragov and Others v. Armenia, 2015, no. 13216/05, § 199).

У цьому контексті особливе значення має ініціатива створення міжнародного компенсаційного механізму, що включає Реєстр збитків, компенсаційний фонд та комісію. Реалізація такого механізму на міжнародному рівні не лише посилює відповідальність держави-агресора, а й дає шанс Україні інтегрувати нові джерела відшкодування шкоди в національну правову систему. Для ефективного функціонування цього механізму необхідно створити синергію між українським правом, міжнародними зобов'язаннями та практикою, що гарантує пріоритет інтересів постраждалих осіб.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що реалізація права на житло в умовах повоєнного відновлення є не лише питанням соціальної політики, але й конституційним імперативом, що прямо впливає на легітимність держави, її міжнародний імідж та довіру з боку громадян. Забезпечення ефективного, справедливого та недискримінаційного доступу до механізмів компенсації постраждалим є центральним викликом сучасної правової політики України. Успішна реалізація цього завдання можлива лише за умови тісної координації дій усіх гілок влади, активної участі громадянського суспільства та підтримки міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://surli.cc/lgdxvj Дата звернення: 14.06.2025